

“ व्यवसायिक कृषि पशुपालन र पूर्वाधार
समृद्ध भगवतीमाइ गाउँपालिकाको आधार ”
कर्णाली प्रदेश, दैलेख

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति, २०८०

कार्यपालिकाबाट स्वीकृत भएको मिति: २०८०/०२/३२

प्रमाणिकरण मिति:

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको प्रस्तावनामा नै बहु-जातीय, बहु-भाषिक, बहु-धार्मिक, बहु-सांस्कृतिक तथा भौगोलिक विविधतायुक्त विशेषतालाई आत्मसाथ गरी विविधता बीचको एकता, सामाजिक सांस्कृतिक ऐक्यवद्धता, सहिष्णुता र सद्भावलाई संरक्षण एवं प्रवर्धन गर्दै वर्गीय, जातीय, भाषिक, धार्मिक, लैंगिक विभेद, क्षेत्रीय, र सबै प्रकारका जातीय छुवाछूतको अन्त्य गरी आर्थिक समानता, समृद्धि र सामाजिक न्याय सुनिश्चित गर्न समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने संकल्प गरेको छ ।

संविधानको धारा १६ मा सबै व्यक्तिहरूको सम्मान पूर्वक बाँचन पाउने हक, धारा १७ मा स्वतन्त्रताको हक, धारा १८ मा समानताको हक, धारा ३८ मा महिलाको हक, धारा ३९ बाल अधिकार, धारा ४० मा दलितको हक, धारा ४१ जेष्ठ नागरीकको हक, धारा ४२ अन्तर्गत सामाजिक रूपले पछाडि परेका महिला लगायतलाई समावेशी सिद्धान्तका आधारमा राज्यको संरचना तथा सार्वजनिक सेवामा सहभागिताको हक हुने उल्लेख गरी सामाजिक न्यायको हक प्रत्याभूत गरेको, धारा ४३ ले आर्थिक रूपले विपन्न, अशक्त र असहाय अवस्थामा रहेका एकल महिला लगायतलाई कानून बमोजिम सामाजिक सुरक्षाको हक सुनिश्चित गरेको र धारा ५१ (अ) मा सामाजिक न्याय र समावेशीकरण सम्बन्धी नीतिको व्यवस्थाको साथै धारा ५२ मा राज्यले गर्नु पर्ने दायित्वबारे व्यवस्था गरेको छ ।

त्यसै गरी राज्यले नागरिकहरूका बीच उत्पत्ति, धर्म, वर्ण, जात, जाति, लिंग, आर्थिक अवस्था, भाषा, क्षेत्र, वैचारिक आस्था वा यस्तै अन्य कुनै आधारमा भेदभाव गर्ने छैन भन्ने व्यवस्था गरेको छ । तर सामाजिक वा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएको *सिमान्तकृत वर्ग तथा समूह (महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, थारू, मुस्लिम, उत्पीडित वर्ग, युवा, बाल-बालिका, ज्येष्ठ नागरिक, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, अपांगता भएका व्यक्ति, पिछडिएको क्षेत्र आदि)* लगायत नागरिकको संरक्षण, सशक्तीकरण वा विकासका लागि कानून बमोजिम विशेष व्यवस्था गर्न रोक लगाएको मानिने छैन भन्ने व्यवस्था समेत गरेको छ । त्यस्तै समान कामका लागि लैङ्गिक आधारमा पारिश्रमिक तथा सामाजिक सुरक्षामा कुनै भेदभाव नगरिने एवं पैतृक सम्पत्तिमा लैङ्गिक भेदभाव विना सबै सन्तानको समान हक हुने व्यवस्था गरेको छ ।

योजनागत रूपमा राष्ट्रिय योजना आयोगले पन्ध्रौं योजना (आ.वं. २०७६/७७-२०८०/८१) को आधार—पत्र तर्जुमा गर्दा संविधानमा व्यवस्था गरेका मौलिक हक, दिगो विकास लक्ष्य र अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि, महासन्धि र अन्य दस्तावेजका साथै नेपाल सरकारले विभिन्न समयमा व्यक्त प्रतिबद्धताहरूलाई केन्द्रमा राखेको छ । यसका साथै नेपाल सरकारले “*समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली*” को राष्ट्रिय सोच (Vision) पुरा गर्न आउदो २५ वर्षका लागि एक दीर्घकालीन सोच तयार गरेको छ । उक्त सोच प्राप्त गर्ने आधार योजनाको रूपमा पन्ध्रौं योजना तर्जुमा गरिएको छ । यहि तथ्यलाई ध्यानमा राखी लैंगिक समतामूलक राष्ट्र बनाउने सोच तथा महिलाको समान तथा अर्थपूर्ण सहभागिता सहित सारभूत समानता कायम गर्ने लक्ष्य लिएको छ ।

तदनुसार *लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लै.स.सा.स.)* मैत्री शासन व्यवस्थालाई संस्थागत गर्दै महिला लगायत सबै सिमान्तकृत वर्ग तथा समूहहरूको सम्मानित जीवनयापनको वातावरण सुनिश्चित गर्ने, महिला विरुद्ध हुने हिंसा, भेदभाव र शोषणको अन्त्य गर्ने, आर्थिक समृद्धि तथा दिगो विकासका लागि महिलाको समान

अग्रसरता तथा नेतृत्वदायी भूमिका स्थापित गर्दै स्रोत, साधन, अवसर तथा लाभमा महिलाहरूको समान पहुँच सुनिश्चित गर्ने आदि उद्देश्यहरू पन्ध्रौँ योजनाको उद्देश्यको रूपमा राखेको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, को दफा २४ ले गाउँपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा स्थानीय स्तरमा विकासका लागि आवधिक, वार्षिक, रणनीतिगत रूपमा मध्यकालीन तथा दिर्घकालिन योजना बनाई लागू गर्नुपर्ने कुरालाई कानूनी दायित्वको रूपमा व्यवस्था गरेको र सोही दफाको उपदफा (२) मा योजना बनाउँदा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनु पर्ने भनी उल्लेख गरेको छ ।

माथि उल्लेखित विभिन्न ऐन, कानून, योजना तथा नीतिगत प्रावधानहरूलाई कार्यान्वयन गर्न विभिन्न मन्त्रालयहरूले जस्तै: स्थानीय विकास मन्त्रालयको “लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति, २०६६”, सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको “लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिता स्थानीयकरण रणनीति, २०७५”, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको “स्वास्थ्य क्षेत्रको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति २०६६”, शहरी विकास मन्त्रालयको “लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी मार्गदर्शन, २०७०”, अर्थ मन्त्रालयको “प्रदेश तथा स्थानीय तहका लागि लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट नमूना निर्देशिका, २०७७, महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालयले विभिन्न नीति, कार्यविधि आदि जस्तै: राष्ट्रिय लैङ्गिक समानता नीति २०७७, लैङ्गिक हिंसा अन्त्यको लागि पुरुष सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, महिला र बालबालिकाको क्षेत्रमा काम गर्ने संस्थालाई स्थानीय तह मार्फत अनुदान रकम उपलब्ध गराउने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६, अपाङ्गता भएका बालबालिकाको संरक्षणको लागि स्थापना भएका बालगृहलाई अनुदान उपलब्ध गराउने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७७, आदि तयार गरी कार्यान्वयन भईरहेको अवस्था छ ।

अन्तर्राष्ट्रिय तहमा पनि नेपालले मानव अधिकार सम्बन्धी ९ वटा ठूला महासन्धीहरू मध्ये ७ वटालाई अनुमोदन गरि पक्ष राष्ट्र भई सकेको छ । नेपाल सन्धि ऐन, २०४७ को दफा ९(२) अनुसार नेपाल पक्ष भएको अन्तर्राष्ट्रिय सन्धिहरूसँग नबाझिने गरी सन्धि सम्झौताहरूको कार्यान्वयन गर्नु राज्यको दायित्व हो । नेपालले अनुमोदन गरेका मानव अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेजहरू मध्ये शिक्षामा भेदभाव विरुद्धको महासन्धि, १९६०, नागरिक तथा राजनैतिक अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय अनुवन्ध, १९६६, आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय अनुवन्ध, १९६६, महिला विरुद्धका सबै प्रकारका भेदभावहरू उन्मूलन गर्ने महासन्धि, १९७९, बाल अधिकार सम्बन्धी महासन्धि, १९८९, द्वन्द्वबाट महिला र बालबालिकाको संरक्षण गर्ने घोषणापत्र, १९७४, महिला विरुद्धको हिंसा उन्मूलन सम्बन्धी घोषणापत्र, १९९१, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अधिकार सम्बन्धी महासन्धि, २००६, अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठन महासन्धि न. १६९, २००७, संयुक्त राष्ट्रसंघ सुरक्षा परिषदबाट महिला, शान्ति र सुरक्षाका सम्बन्धमा पारित प्रस्ताव नं १३२५ र महिला तथा बालिकाहरूमाथि हुने यौन हिंसा विरुद्धको प्रस्ताव नं १८२०, प्रस्ताव नं १८८८ प्रमुख हुन् । उक्त महासन्धिको विभिन्न समितिहरूले समय समयमा नेपालको लागि दिएका सिफारिसहरू कार्यान्वयन गर्नु पनि सरकारको दायित्व हो ।

संयुक्त राष्ट्रसंघले सन् २०३० सम्ममा हासिल गर्ने गरी जारी गरिएको दिगो विकास लक्ष्य अन्तर्गत विभिन्न १७ वटा लक्ष्य तथा सूचकहरू सहित सहायक लक्ष्यहरू रहेका छन् । यी लक्ष्यहरूमा लक्ष्य ५ मा लैङ्गिक समानता

हासिल गर्ने र सबै महिला, किशोरी र बालिकालाई सशक्त बनाउने सँग सम्बन्धीत छ । यसरी विश्वव्यापी रूपमा निर्धारण गरेका सूचकहरूमा राष्ट्रिय योजना आयोगले नेपालको यथार्थतालाई विचार गर्दै २४५ वटा सूचकहरू थप गरेकोले नेपालको सन्दर्भमा ४७९ सूचकहरू रहेका छन् । निर्धारण गरिएको दिगो विकासका लक्ष्य र सूचकहरू कुनै भिन्नै वा फरक अवधारणा नभई राष्ट्रको आर्थिक सामाजिक विकास र वातावरण संरक्षणको एक एकीकृत अवधारणाको रूपमा लिनुपर्दछ । अन्य मुलुकहरू झैं नेपालले पनि सन् २०३० सम्ममा सो लक्ष्य प्राप्त गर्ने प्रतिवद्धता जनाई राष्ट्रिय सूचकहरू सहित मार्गचित्र समेत तयार गरेको छ ।

महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारको भेदभाव उन्मूलन महासन्धी (सिड) लाई २२ अप्रिल १९९१ मा बिना कुनै शर्त अनुमोदन गरेको छ । यस महासन्धिले महिला विरुद्ध हुने भेदभाव उन्मूलन गर्ने तथा महिला र पुरुषबीच वास्तविक समानता कायम गर्ने मुख्य उद्देश्य राखेको छ । महिलाका मानव अधिकारहरू संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने एक महत्वपूर्ण अन्तराष्ट्रिय लिखित दस्तावेजको रूपमा यो महासन्धी रहेको छ । यस महासन्धिले महिलाको आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक जीवनको अधिकार, ग्रामीण महिलाको अधिकार, स्वास्थ्य लगायत अधिकार सुनिश्चिता गरेको छ । महिला विरुद्ध भेदभाव उन्मूलन समितिले पक्ष राज्यले पेश गर्ने प्रतिवेदनको सुनुवाई तथा विश्लेषण गरी प्रतिवेदन माथि गर्ने टिप्पणीलाई निष्कर्ष प्रदान गर्ने गर्दछ । समितिले निष्कर्ष, सुझावमा पक्ष राज्यमा महिला महासन्धि अन्तर्गतको उत्तरदायीत्व कार्यान्वयनमा रहेका कमी कमजोरी तथा अभावहरूलाई औल्याउने, तथा महासन्धि अन्तर्गतको दायित्वहरू पालन गर्न आवश्यक सुझावहरू दिने काम गर्दछ ।

लैङ्गिक हिंसा र बाल विवाह समानता र बिकासको प्रमुख बाधकको रूपमा रहेको कुरालाई महसुस गरी दिगो विकासको लक्ष्यमा लैङ्गिक समानता हासिल गर्ने र महिला तथा बालिकाहरूको सशक्तिकरण गर्ने, महिला, बालिका र किशोरीहरू विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभावको अन्त्य गर्ने, सार्वजनिक तथा निजी क्षेत्रमा महिला, बालिका र किशोरीहरूमाथि हुने सबै किसिमका हिंसा लगायत मानव बेचबिखन तथा यौन शोषणको अन्त्य गर्ने, बालविवाह, कम उमेरमा हुने विवाह र जबरजस्ती विवाह, तथा अन्य हानिकारक प्रथाहरूको अन्त्य गर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ

२. गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्था:

सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको कर्णाली प्रदेश अन्तर्गत पर्ने दैलेख जिल्ला एक पहाडि जिल्ला हो । दैलेख जिल्लामा ४ वटा नगरपालिका र ७ वटा गाउँपालिका छन् । त्यस मध्येको एक गाउँपालिका हो भगवतिमाई गाउँपालिका । पूर्व र उत्तरमा जाजरकोट जिल्ला, पश्चिममा नारायण नगरपालिका र नौमुले गाउँपालिका पर्दछ भने दक्षिणमा डुङ्गेश्वर गाउँपालिका पर्दछ । यस गाउँपालिकामा ७ वटा वडाहरू रहेका छन् । पगनाथ, रुम, मेहेलतोली, जगनाथ, कट्टी र वडाभैरव रहेका छन ।

मध्य-पहाडी लोकमार्ग यस गाउँपालिकाको बीच भएर गएको छ । वि.सं. २०७८ सालको राष्ट्रिय जनगणना अनुसार कूल ३५५० घरधुरीमा १८२०६ (महिला ९१८९ र पुरुष ९०१७) जनसंख्या रहेको छ भने गाउँपालिकाको घरधुरी सर्वेक्षण २०७५ अनुसार जम्मा ३३६३ घरधुरीमा २२३०६ जनसंख्या मध्ये महिला १०९६६(४९.१६५) र पुरुष ११३४० (५०.८४५) रहेका छन् ।

३. लै.स.सा.स का लागि भएका प्रयासहरु

१. लैससास सम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय तहमा रहेका नीतिगत व्यवस्थाहरुको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न यस गाउँपालिकामा लैससालाई नीतिगत रूपमा प्राथमिकतामा राखिएको छ ।
२. गाउँपालिकामा अपाङ्गता सम्बन्धी कार्यविधिको व्यवस्था छ ।
३. वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमहरुमा लक्षित वर्गको लागि छुट्टै बजेट तथा कार्यक्रमको व्यवस्था गर्ने गरिएको छ ।
४. अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा जेष्ठ नागरिकहरुका लागि परिचय पत्र वितरण गरिएको छ ।
५. हिंसाजन्य घटना पिडितको लागि गाउँपालिकास्तरमा लैङ्गिक हिंसा निवारण कोषको व्यवस्था गरिएको छ ।
६. बाल कोषको व्यवस्था गरिएको छ ।
७. भौतिक संरचना निर्माणमा लैससासलाई प्राथमिकतामा राखिएको छ ।
८. आर्थिक तथा सामाजिक रूपमा बहिष्करणमा रहेका नागरिकहरुका लागि सशक्तिकरणका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिएका छन् ।
९. लैससास फोकल व्यक्ति तोकिएको छ ।
१०. पालिकास्तरमा बाल कल्याण अधिकारी तोकिएको छ ।

४. विद्यमान समस्या र चुनौतीहरु:

समावेशी लोकतन्त्रलाई संथागत गर्न, सामाजिक न्याय कायम गर्न र भगवतीमाई गाउँपालिका अन्तरगतका समिति र संरचना निर्माणका लक्षित वर्गको समतामुलक पहुँच स्थापित गर्न लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण आवश्यक छ । यद्यपी यस गाउँपालिकाको सन्दर्भमालैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको समस्या, चुनौती र अवसरहरु देहाय अनुसार रहेका छन् ।

१. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी बुझाईमा एकरूपता नहुनु साथै विभिन्न लिङ्ग, वर्ग क्षेत्र समुदाय र जातजाती बिच हुने व्यवहारगत विभेद हट्न नसक्नु ।
२. गाउँपालिकाले योजना तर्जुमा प्रक्रियामा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको सवाल मुलप्रवाहीकरणमा नहुनु ।
३. नियमित रूपमा लैङ्गिक उत्तरदायी वजेट परिक्षण नहुनु ।

४. लक्षित वर्गले योजना तर्जुमालाई प्राथमिकतामा राख्न नसक्नु ।
५. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको लागि आवश्यक खण्डीकृत तथ्यांक संकलन र अभिलेखीकरणको अभाव ।
६. लक्षित वर्गको अवसर र लाभ वितरणमा न्यायोचित पहुँच सुनिश्चित हुन नसक्नु । उनीहरूको आर्थिक र सामाजिक बिकासमा अन्तर कायम रहनु ।
७. बञ्चितकरणमा परेका वर्ग र समुहलाई आर्थिक सामाजिक रूपमा सशक्तिकरण गर्न नसक्नु, बञ्चितकरणमा परेका समुदायको उत्थानका लागि टोल वा बस्ती स्तरमा कार्यक्रमहरू लैजानका लागि थप बजेटको व्यवस्था गर्नलाई प्राथमिकिकरण गर्न नसक्नु ।
८. गाउँपालिकाका समिति संरचनामा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको भावना समेट्न नसक्नु, सबै जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरूमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति कार्यान्वयन सम्बन्धमा उत्तिकै सचेतना र क्षमता नहुनु ।
९. गाउँपालिकाको अनुगमन तथा मुल्याङ्कन र प्रतिवेदन प्रणालीले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण अवधारणालाई अबलम्बन गर्न नसक्नु ।
१०. विभिन्न लक्षित वर्ग, क्षेत्र र समुदाय बीच असमानताका कारण लाभ बाडँफाडमा वास्तविक लक्षित वर्गको पहिचान र पहुँचमा सुनिश्चितता नहुनु ।
११. समाजमा विद्यमान रहेका सामाजिक मुल्यमान्यताहरू कायम रहनु जसले गर्दा कानुनी व्यवस्थाको कार्यान्वयनमा समस्या उत्पन्न हुनु ।

५. सामाजिक समावेशीकरण रणनीतिको आवश्यकता र औचित्य

नेपालको संविधान २०७२ ले राज्यका सबै अङ्गहरूमा महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, पिछडीएका वर्ग र क्षेत्र सबैलाई सहभागि गराउने संवैधानिक व्यवस्था गरिएको अवस्थामा सामाजिक विविधता बिचको असमानता, सामाजिक बञ्चितकरण कारण सामाजिक समुहको विकास सूचकहरूमा भएको कमजोर अवस्था र सामाजिक, आर्थिक तथा प्रशासनिक क्षेत्रमा रहेको पहुँचको अन्तरलाई न्यून गर्नुपर्ने भएकोले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी विभिन्न नीति, कार्यविधि, निर्देशिका आदिलाई स्थापित संरचनाहरू मार्फत कार्यान्वयन गरी अनुगमन तथा मुल्याङ्कन प्रक्रिया र स्थानीय तहको कार्यसम्पादनमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण अवधारणासँग नीतिगत र कार्यगत परिपूरक र सामञ्जस्यता ल्याउन आवश्यक भएकाले साथै विभिन्न समुहका लक्षित वर्गहरूमा असमानता रहेको र पहिचानका समस्याले गर्दा लक्षित महिला, सिमान्तकृत तथा बिपन्न महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूले सेवा सुविधा प्राप्त गर्न नसकेकाले राज्यका संरचनाहरूमा सकारात्मक विभेदका नीतिहरू लागु भएतापनि प्रतिफल हासिल गर्ने तर्फ पूर्ण प्रतिबद्धताको कमि भएकाले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको मुद्दालाई स्थानीय स्तरसम्म लैजाने उद्देश्यले सङ्घीय मामिला तथा

स्थानीय बिकास मन्त्रालयबाट यस सम्बन्धी नमुना कानून बनाएर समेत स्थानीय तहहरूलाई सहजिकरण गरिएको छ । जसको आधारमा धेरै जसो स्थानीय तहहरूले रणनीति तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा समेत ल्याईसकेका छन् । यसैलाई मध्यनजर गरी यस भगवतीमाई गाउँपालिकामा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धमा देखिएका समस्या चुनौतीको समाधान गर्न देहायका कारणले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति आवश्यक रहेको पुष्टि गरेको छ ।

१. गाउँपालिकामा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी शासन व्यवस्थाको प्रबर्द्धन गर्न ।
२. गाउँपालिकामा योजना तर्जुमा प्रक्रियालाई लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मैत्री बनाउन ।
३. गाउँपालिकामा नीति तथा कार्यक्रम र बजेटलाई लैङ्गिक उत्तरदायी बनाउन ।
४. गाउँपालिकाको नीति कानून र संरचनामा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई मुलप्रवाहीकरण गर्न ।
५. सरोकारवालाहरु बिच बुझाईमा एक रुपता कायम गर्न र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाको कार्यान्वयनमा सहयोग पुऱ्याउन ।
६. राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय सम्बन्धमा गरिएका प्रतिबद्धता, सङ्घीय र प्रदेश सरकारका लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धमा गरिएका प्रतिबद्धता अनुरूपको दायित्व पुरा गर्न ।
७. लक्षित वर्गमा सामाजिक न्याय कायम गर्दै न्यायोचित वितरणको व्यवस्था गर्न ।
८. गुनासो सुनुवाईको उचित व्यवस्थापन गर्न ।
९. नेपाल सरकारले गरेको दिगो बिकासको लक्ष्य स्थानीय स्तरमा कार्यान्वयन गर्न र सो प्रतिफल प्राप्त गर्न ।
१०. गाउँपालिकाको साधन स्रोत, लाभ र अवसरहरूबाट वञ्चितीकरणमा परेका सबै वर्ग, लिङ्ग, क्षेत्र, जातजाति र समुदायको पहुँच सुनिश्चित गर्दै लोकतन्त्रका लाभहरूको सबै नागरिकहरूबीच न्यायोचित वितरण व्यवस्था मार्फत सामाजिक न्याय स्थापना गर्न ।

नेपालको संविधानमा उल्लेखित मौलिक हक, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्वद्वारा निर्देशित सामाजिक न्याय र समावेशीकरण सम्बन्धी नीति स्थानीय तहमा कार्यान्वयन गर्ने आधार तयार गर्न, दिगो विकास लक्ष्यको “लैङ्गिक समानता र महिला तथा बालिकाहरूको सशक्तिकरण गर्ने” लक्ष्य हासिल गर्न स्थानीय सरकारले प्राथमिकताका साथ कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने वातावरण तयार गर्न, महिला, बाल-बालिका,

अपाङ्गता भएका व्यक्ति, लैंगिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक आदि विरुद्ध हुने लैङ्गिक हिंसा अन्त्य गरी सबैका लागि हिंसा रहित बनाउन यो नीतिको आवश्यकता महसुस गरिएको हो ।

६. यस नीतिले अवलम्बन गरेका सिद्धान्तहरू :

क) **कार्यान्वयनमा विभेद नहुने** : यो नीति कार्यान्वयनको सिलसिलामा महिला, पुरुष, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक वा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू माथि जातजाति, लिङ्ग, वर्ण, आर्थिक, सामाजिक, शारीरिक स्थिति वा भौगोलिक अवस्थितिका आधारमा भेदभाव गरिने छैन ।

ख) **समानता** : यो नीतिले लैङ्गिकताका सवालमा सारभूत समानता अर्थात् परिणाममा समानताको सिद्धान्तलाई आत्मसात गरेको छ ।

ग) **कसैलाई हानि नपुर्याउने**: यस नीतिले कसैलाई पनि हानि वा क्षति नपुर्याउने सिद्धान्त अंगालेको छ ।

घ) **शून्य सहनशीलता** : यो नीति कार्यान्वयनको सिलसिलामा जुनसुकै प्रकारको महिला तथा लैङ्गिक हिंसाका घटनाहरूमा शून्य सहनशीलताको सिद्धान्तलाई अङ्कित गरेको छ ।

ङ) **गोपनीयताको अधिकार** : यो नीतिले महिला तथा लैङ्गिक हिंसा प्रभावितहरूको गोपनीयताको अधिकारलाई सुनिश्चित गरेको छ ।

च) **अर्थपूर्ण सहभागिता** : यो नीतिले यसको सफल तथा प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि जसको सरोकार उसको नेतृत्व तथा आवाज भन्ने सिद्धान्तलाई आत्मसात गर्दै सबै सरोकारवालाहरूको अर्थपूर्ण सहभागितालाई जोड दिइएको छ ।

छ) **साझेदारिता र सहकार्य** : यो नीतिको सफल र प्रभावकारी कार्यान्वयनमा मुख्य सरोकारवालाहरूको समन्वय, साझेदारिता र सहकार्यलाई प्राथमिकता राखिएको छ ।

७ त्यसैले माथि उल्लेखित औचित्यताहरूलाई पुरा गर्न स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को धारा ११, उपधारा (२), बुँदा ४ को उपबुँदा २ द्वारा प्रदत्त अधिकारको प्रयोग गरी गाउँपालिकाको लागि यो “**लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति, २०८०**” तयार गरिएको हो । यस नीतिको सफल कार्यान्वयनबाट सम्पूर्ण गाउँपालिकावासीहरूले विभेद र हिंसा रहित समाजमा आत्मसम्मानपूर्वक जीवनयापन गर्न पाउने अवस्थाको सुनिश्चित गर्नेछ ।

७.१ **नाम र प्रारम्भ**: यस नीतिको नाम “**लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति, २०८०**” रहनेछ र यसको प्रारम्भ गाउँपालिकाले स्वीकृति गरेको मिति देखि लागू हुनेछ ।

७.२ **परिभाषा**: विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस नीतिमा :

क) “नीति” भन्नाले “लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति, २०८०”, भगवतीमाई गाउँपालिका, सम्झनुपर्दछ ।

ख) “गाउँपालिका” भन्नाले भगवतीमाई गाउँकार्यपालिका लाई सम्झनु पर्दछ ।

ग) “कार्यक्रम” भन्नाले निश्चित उद्देश्य प्राप्तिका लागि तयार गरिएको आयोजनाहरूको संयोजित रूप सम्झनु पर्छ ।

घ) “योजना” भन्नाले वार्षिक योजना र कार्यक्रम सम्झनु पर्दछ ।

ङ) “सामाजिक वञ्चितीकरण” भन्नाले औपचारिक ऐन, नियम, कानून आदि तथा परम्परा देखि चलिआएको अनौपचारिक मूल्यमान्यता बमोजिम लिङ्ग, जातजाति, धर्म आदि विभेदका कारणले सुविधाबाट वञ्चित भएका अवस्थालाई सम्झनुपर्छ ।

च) “सामाजिक समावेशीकरण” भन्नाले अवसर तथा स्रोत साधन उपभोग गर्नबाट वञ्चित भई जोखिममा परेका र स्तरयुक्त आर्थिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक जीवनयापन गर्नबाट वञ्चित भई गरिबी तथा सामाजिक रूपमा वञ्चितिकरणमा परेका समूहहरूलाई विकास निर्माण र कार्यसम्पादनका प्रकृत्यामा सहभागी गराई उपलब्ध अवसर, स्रोत, साधन तथा आधारभूत अधिकार उपभोग गर्ने कुराको सुनिश्चिततालाई सम्झनुपर्छ ।

छ) “सामाजिक समावेशी सम्पर्क व्यक्ति” भन्नाले कुनै कार्यालय वा निकायमा समावेशी विषय हेर्ने गरी सम्पर्क व्यक्तिको रूपमा तोकिएको पदाधिकारी वा कर्मचारीलाई सम्झनुपर्छ ।

ज) “सामाजिक समावेशी बजेट” भन्नाले विभिन्न जातजाती, क्षेत्र, वर्ग र समुदाय, अपांगता भएका व्यक्ति, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिकहरूको आवश्यकतालाई सहभागिमूलक ढंगले सम्बोधन गर्दै समग्र विकास प्रक्रियालाई निजहरू प्रति उत्तरदायी बनाउने उद्देश्यले तर्जुमा गरिने बजेट तथा कार्यक्रमलाई जनाउँछ । सामाजिक समावेशी लक्ष्यलाई केन्द्रमा राखेर सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी विश्लेषण गरी आर्थिक स्रोतको सुनिश्चितता र उपलब्धिको समतामूलक वितरण र उपभोग हुनेगरी तर्जुमा गरिएको बजेट समेत सम्झनुपर्छ ।

झ) “विकास साझेदार” भन्नाले नेपाल सरकारसँग भएको सम्झौता बमोजिम नगद, जिन्सी एवम् प्रविधिक सहयोग उपलब्ध गराउने द्विपक्षीय एवम् बहुपक्षीय दातृ निकाय, सयुक्त राष्ट्रसङ्घीय निकायहरू तथा अन्तरराष्ट्रिय गैरसरकारी संस्था सम्झनुपर्छ ।

ञ) “उपभोक्ता समिति” भन्नाले आयोजनाबाट प्रत्यक्ष लाभ पाउने व्यक्तिहरूको समूहले कुनै आयोजना निर्माण, सञ्चालन, व्यवस्थापन र मर्मत सम्भार गर्नको लागि आफूहरू मध्येबाट निश्चित प्रक्रिया बमोजिम गठन गरेको समिति सम्झनुपर्छ ।

ट) “सामुदायिक संस्था” भन्नाले जनचेतनासम्बन्धी तालिम, अभिमुखिकरण, सिप विकास, बचत, कर्जा परिचालन, समावेशी विकास र सशक्तिकरण गर्ने उद्देश्यले निश्चित प्रक्रिया अवलम्बन गरी प्रचलित कानून बमोजिम स्थापना भएका संस्था तथा स्थानीय तहमा सूचीकृत भएका समुदायहरू आधारित संस्था सम्झनुपर्छ ।

ठ) “गैर-सरकारी संस्था” भन्नाले प्रचलीत कानून बमोजिम स्थापना भएका स्थानीय तहको सभाबाट आफ्नो कार्यक्रम स्वीकृत गराई स्थानीय तहसँग समन्वय राखी कार्य सञ्चालन गर्ने गैर-नाफामूलक संस्था सम्झनुपर्छ ।

ड) “स्थानीयकरण” भन्नाले कुनै पनि विषय वा कार्यक्रमलाई कुनै स्थानीय ठाँउ विशेषको परिस्थिती वा अवस्था अनुसार ढाली त्यसको प्रभावकारी एवम् अधिकतम उपयोग गर्ने प्रक्रिया सम्झनु पर्दछ ।

ढ) “वञ्चित समुह” भन्नाले परम्परागत रूपमा लामो समय देखि जातिय, आर्थिक, लैङ्गिक, अपाङ्गता, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक एवम् भौगोलिक कारणले गर्दा पछि परेका महिला, दलित, आदिवासी, जनजाती, मधेसी, मुस्लिम, अपाङ्ग, जेष्ठ नागरिक, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, बाल-बालिका एवम् दुर्गम क्षेत्रमा बसोवास गर्ने जनता सम्झनु पर्दछ ।

ण) “अल्पसंख्यक” भन्नाले सङ्घीय कानून बमोजिम निर्धारित प्रतिशत भन्दा कम जनसंख्या रहेका जातीय, भाषिक र धार्मिक समूह सम्झनु पर्छ र सो शब्दले आफ्नै जातीय, धार्मिक र भाषिक विशिष्टता भएको, त्यसलाई बचाई राख्ने आकांक्षा रहेका, विभेद र उत्पीडन भोगेका समूह समेतलाई जनाउँछ ।

त) “सिमान्तकृत” भन्नाले राजनीतिक, आर्थिक र सामाजिक रूपले पछाडि पारिएका, विभेद र उत्पीडन तथा भौगोलिक विकटताको कारणले सेवा सुविधाको उपभोग गर्न नसकेका वा त्यसबाट वञ्चित रहेका सङ्घीय कानून बमोजिमको मानव विकासको स्तर भन्दा न्यून स्थितिमा रहेका समुदाय सम्झनु पर्छ र सो शब्दले अति—सीमान्तीकृत र लोपोन्मुख समुदाय समेतलाई जनाउँछ ।

थ) “लैङ्गिक प्रभाव विष्लेषण” भन्नाले नीति तथा अभ्यासहरूको परिक्षण गरेर कुनै पनि योजना कार्यक्रम तथा आयोजनाबाट महिला एवम् पुरुष कत्तिको लाभान्वित भएका छन् भन्ने अवस्थाको विश्लेषण गर्ने कार्यलाई सम्झनु पर्दछ ।

द) “लैङ्गिक समता” भन्नाले अवसर र न्यायबाट बन्चित महिला वा पुरुषलाई थप अवसर दिएर सकारात्मक विभेदको नीति अबलम्बन गरी समतामूलक स्थितिको निर्माण गर्न गरिने विशेष प्रयासलाई सम्झनु पर्दछ ।

ध) “लैङ्गिक समानता” भन्नाले महिला र पुरुषबीच सबै क्षेत्र र तहमा समान अवसर र समान लाभ हासिल गर्ने अवस्थालाई सम्झनु पर्दछ ।

न) “लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण अवधारणा” भन्नाले महिला तथा पुरुष र विभिन्न सामाजिक समूहहरू बीचको असमान शक्ति सम्बन्धहरूलाई पुनःसन्तुलित गर्न तथा हरेक प्रकारका सामाजिक पहिचान भएका व्यक्तिहरूका लागि समान अधिकार, अवसर एवं सम्मान सुनिश्चित गर्नका लागि आवश्यक कदम चाल्नुपर्ने विषयलाई सम्झनु पर्दछ ।

प) “लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट” भन्नाले स्थानीय निकायको योजना तर्जुमा गर्दा समाजमा रहेका विभिन्न जातजाति, क्षेत्र, वर्ग र समुदायका महिला, पुरुष, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, बाल-बालिका तथा जेष्ठ नागरिकहरूको आवश्यकतालाई सहभागितामूलक ढंगले

सम्बोधन गर्दै समग्र विकास प्रक्रियालाई निजहरू प्रति उत्तरदायी बनाउने उद्देश्यले तर्जुमा गरिने कार्यक्रम र बजेटलाई जनाउँछ । लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी लक्ष्यलाई केन्द्रमा राखेर उद्देश्यमूलक, योजनाबद्ध, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी विश्लेषण गरी आर्थिक स्रोतको सुनिश्चितता र उपलब्धिको समतामूलक वितरण र उपभोग हुने गरी गरिने बजेट तर्जुमा प्रक्रियालाई सम्झनु पर्दछ ।

फ) “लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी परीक्षण” भन्नाले समाजमा रहेका विभिन्न जातजाति, क्षेत्र, वर्ग र समुदायका महिला र पुरुषबीचको भूमिका, सम्बन्ध, स्थान, स्तर, अवसर आदिको विश्लेषणबाट लैङ्गिक समानता तथा समावेशी विकास गर्न तय गरिएको बजेट र कार्यक्रम मार्फत तोकिएको उद्देश्य हासिल भए नभएको लेखाजोखा र परीक्षण गरी सुधारका उपाय पहिल्याउने औजारलाई सम्झनु पर्छ ।

ब) “लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण” भन्नाले कुनै पनि योजनाबद्ध कार्य, नीति नियम, कार्यक्रम कार्यान्वयनको हरेक क्षेत्र तथा तह र तप्कामा महिला तथा वञ्चितिमा परेका वर्गहरूलाई समाहित गर्ने प्रक्रियालाई सम्झनु पर्दछ ।

भ) “लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट” भन्नाले “लैङ्गिक समानताको लागि बजेटको सुनिश्चितता, बजेटका सबै प्रक्रियामा लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण र उपलब्धिको समतामूलक वितरणका साथै उपभोगको लागि लैङ्गिक विश्लेषण सहित योजनाबद्ध रूपमा उद्देश्यमूलक कार्यक्रमहरू तर्जुमा र प्राथमिकीकरण गर्दै कार्यक्रम छनौट गरी लगानी गर्ने पद्धतिलाई जनाउँदछ ।

म) “सामाजिक वञ्चितीकरणमा परेका समूहहरू” भन्नाले महिला, बाल-बालिका, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, मुस्लिम, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू तथा भौगोलिक रूपले दुर्गम क्षेत्रमा बसेका जनतालाई बुझाउँदछ ।

य) “सशक्तिकरण” भन्नाले विकासका अवसरहरूबाट वञ्चित, श्रोत र साधनमा पहुँच तथा नियन्त्रणमा पछाडी परेका, परेका अशक्त वा कमजोर वर्गलाई सवल बनाउने कार्यलाई सम्झनु पर्दछ ।

र) “खण्डीकृत तथ्याङ्क” भन्नाले महिला, पुरुष, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका एव एच.आई.भि.संक्रमित व्यक्ति तथा अन्य सीमान्तकरण परेका समूहहरूको तहगत तथ्याङ्कलाई सम्झनु पर्दछ ।

७.३ दीर्घकालिन सोच

लै.स.सा.स. मैत्री एवं सहभागीमूलक विकास निर्माण एवं सेवा प्रवाह गरि लैङ्गिक, जातीय एवम् सबै प्रकारका भेदभावमुक्त पुर्ण समावेशी समतामूलक, स्वस्थ तथा समुन्नत गाउँपालिकाको निर्माण गर्ने ।

७.४ लक्ष्य

गाउँपालिकाको विकास, सेवा प्रवाह र अवसरहरूलाई महिला, सिमान्तकृत वर्ग तथा सामाजिक वञ्चितीकरणमा परेका समूहहरूको अर्थपूर्ण सहभागीता गराई गाउँपालिकाले भोग्नु परेका विद्यमान नकारात्मक सामाजिक मूल्य, मान्यता, संस्कार र व्यवहारमा परिवर्तन ल्याई गाउँपालिका को नीति, योजना, बजेट, अनुगमन प्रणाली आदिमा लैङ्गिक मूलप्रवाहिकरण गर्ने ।

७.५ उद्देश्य, नीति तथा कार्यक्रमहरू

उद्देश्य १: नीतिगत र कानुनी रूपमा लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण सुनिश्चित गर्नु ।

नीतिहरू :

क) लै.स.सा.स. सन्दर्भमा नेपालको कानूनमा भएको व्यवस्थालाई व्यवहारिक रूपमा कार्यान्वयनका लागि आवश्यक नीति, तथा कानून निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने नीति लिईनेछ ।

ख) महिला तथा सिमान्तकृत समुहहरूको सशक्तिकरण सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्थालाई थप प्रभावकारी बनाइनेछ ।

ग) महिला, बाल-बालिका, दलित, आदिवासी जनजाति, अपाङ्ग तथा अल्पसंख्यकहरूको मानव अधिकार लगायत बहुपक्षियका क्षेत्रमा नेपालले अनुमोदन गरेका संयुक्त राष्ट्रसंघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय घोषणाका प्रावधानहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न नीतिहरू निर्माण गरिनेछ ।

घ) लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्पर्क व्यक्ति तोकेर स्पष्ट कार्य जिम्मेवारी उपलब्ध गराईनेछ ।

ङ) गाउँपालिका र वडा तहमा नियमि तरुपमा सार्वजनिक सुनुवाई गरिने छ । सार्वजनिक सुनुवाई गर्दा लक्षित समुदायको उपस्थिति र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका सवाललाई उचित सम्बोधन गर्न सुचित गरिने छ ।

च) गाउँपालिका तहमा रहेका लक्षित समुदायको गुनासो सुन्नका लागि गुनासो सुन्ने संयन्त्रको निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

छ) स्थानीय स्तरमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको क्षेत्रमा उल्लेख्य काम गर्ने समुह, सस्था तथा ब्यक्ति लाई असल कामको प्रवर्द्धन गर्न वार्षिक रूपमा प्रोत्साहन गरिने छ ।

ज) गाउँपालिकामा रहेका विद्यालयहरूमा शिक्षक र विद्यार्थीहरूलाई लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवधारणाका बारेमा अभिमुखिकरण गरिनेछ ।

झ) गाउँपालिकाबाट सञ्चालन हुने सबै तालिम, अन्तरक्रिया र गोष्ठीहरूमा अनिवार्यरुपमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणे विषय समेट्ने ।

कार्यक्रमहरू :

क) महिला, सिमान्तकृत समुह तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि आवश्यक नीति नियम तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

ख) नीति तथा कानुनी प्रावधानका आधारमा लक्षित कार्यक्रम तय गरी पालिकामा लैङ्गिक समानता र महिला तथा किशोरीहरूको सशक्तिकरण गरिनेछ ।

ग) महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक लगायत सबै सिमान्तकृत समूहहरू आदिको अधिकार सुनिश्चित गर्नका लागि आवश्यक नीतिको कार्यान्वयनलाई निरन्तरता दिईनेछ ।

घ) लै.स.सा.स. को सवाललाई सबै क्षेत्रका नीति तथा कार्यक्रममा मूलप्रवाहीकरण गर्दै लगिनेछ ।

ङ) लै.स.सा.स.को व्यवहारिक कार्यान्वयनका लागि आवश्यक नीति, नियम र निर्देशिकाहरू अद्यावधिक गर्दै लगिनेछ ।

च) नीति तथा कानुनी प्रावधानको आधारमा लक्षित कार्यक्रम तय गरी लैङ्गिक समानता र महिला तथा किशोरीहरूको सशक्तिकरण गर्न कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ ।

उद्देश्य २: लै.स.सा.स. मैत्री, नीति, योजना, बजेट निर्माण तथा कार्यान्वयन गरि गाउँ पालिकाका विकास निर्माण र सेवा प्रवाहका सवाललाई व्यवहारिक रूपमा कार्यान्वयन गर्नु ।

नीतिहरू:

क) महिला, दलित, जनजाति, अपाङ्गता भएका व्यक्ति लगायतको विकास निर्माण प्रक्रियामा सहभागिता प्रवर्द्धन गर्नुका साथै महसुस हुने गरी गाउँपालिकाको सेवालार्इ पहुँचयोग्य बनाई व्यवहारिक रूपमा कार्यान्वयन गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।

ख) गाउँपालिकाको राजनीतिक, आर्थिक तथा सार्वजनिक जीवनका सबै निर्णायक तहमा नेतृत्वका लागि महिला तथा सिमान्तकृत समूहहरूको प्रभावकारी सहभागिता तथा समान अवसर सुनिश्चित गर्ने नीति लिईनेछ ।

ग) गाउँपालिकामा निर्माण हुने हरेक सार्वजनिक संरचना अपाङ्गतामैत्री, बालमैत्री र ज्येष्ठ नागरिकमैत्री बनाइने नीति अवलम्बन गरिने छ ।

घ) आर्थिक, सामाजिक र राजनितिक गतिविधिहरूमा महिला तथा सिमान्तकृत समूहहरूको सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।

ङ) गाउँपालिकाको आवधिक र वार्षिक योजना, कार्यक्रम र बजेटमा लै.स.सा.स.का सवालहरू समावेश गर्न विषयगत शाखा, सरोकारवालाहरू, अन्तर्राष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय गैरसरकारी संघ-संस्था, निजि-क्षेत्र आदिलाई लै.स.सा.स. उत्तरदायी योजना तथा कार्यक्रमहरू तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्न अभिप्रेरित, सहजीकरण र आवश्यकता अनुसार क्षमता अभिवृद्धिका लागि समन्वय तथा सहकार्य गर्ने नीति लिईनेछ ।

च) गाउँपालिकाको बजेट तर्जुमामा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट तर्जुमालाई प्राथमिकता दिइने छ, यसरी बजेट तर्जुमा पश्चात लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटको परिक्षणलाई नियमित बनाईनेछ ।

छ) वडा कार्यालयवाट विकासमा भएको लगानीको वार्षिक रूपमा लैङ्गिक बजेट अडिट गर्दै लैङ्गिक बजेटमा वढी लगानी गर्ने वडालाई थप आर्थिक अनुदान दिने नीति लिइनेछ ।

कार्यक्रमहरू :

१. महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक लगायतको विकास निर्माण प्रक्रियामा सहभागिता प्रवर्द्धन गर्नुका साथै महसुस हुने गरी सेवालाई पहुँचयोग्य बनाइनेछ ।
२. राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक तथा सार्वजनिक जीवनका सबै निर्णायक तहमा नेतृत्वका लागि महिला लगायत सिमान्तकृत समूहहरूको प्रभावकारी सहभागिता तथा समान अवसर सुनिश्चित गरिनेछ ।
३. लै.स.सा.स. तथा लैंगिक उत्तरदायी योजना तथा बजेटको अवधारणाको प्रवर्द्धन गरि यसै अनुसार गाउँपालिकाको विकासको लागि योजना तथा कार्यक्रम बनाई लागु गरिनेछ । यसरी योजना तथा बजेट निर्माण गर्दा महिला तथा सिमान्तकृत समूह आदिलाई प्राथमिकता दिई उनीहरूलाई विकासको मूलधारमा ल्याउन आवश्यक बजेट विनियोजन गरी निति योजना/कार्यक्रमहरूको प्राथमिकिकरण, कार्यान्वयन तथा अनुगमन गरिनेछ ।
४. सबै योजना र कार्यक्रमको लै.स.सा.स. मैत्री एवं नतिजामुखी अनुगमन, प्रतिवेदन र मूल्यांकन गर्ने गराईनेछ
५. गाउँपालिकाको कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा गर्ने क्रममा अपाङ्गता भएका व्यक्तीहरूको समवेदनशीलतालाई ध्यान दिइ अपाङ्गता उत्तरदायी बजेटको निर्माण गर्न पहल गरिनेछ ।
६. गाउँपालिकालाई बालमैत्री बनाउन बालमैत्री भवन, बालमैत्री शैक्षिक सामग्री, खेलकुद मैदान, पुस्तकालय, खानेपानी तथा सरसफाई, शौचालय, हिंसा पिडित बालबालिकाहरूका लागि आकस्मिक संरक्षण स्थान तथा औषधि उपचारमा सहयोग गरिनेछ ।
७. अपाङ्गता भएका व्यक्तिको लागि आवश्यक सहायक सामग्रीहरू बैशाखी, वाकर, सेतोछडी, श्रवण यन्त्र, विद्युतिय सुविधा सम्पन्न हिवलचेयर, ट्राईसाइकल, कृतिम हातखुट्टा, बेल्ट सिटिड चेयर र स्टेण्डिड चेयर आदि, स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाबाट निःशुल्क र सजिलोसँग पाउने वातावरणको लागि कार्यक्रम तथा बजेटको व्यवस्था गरिनेछ ।
८. हरेक सार्वजनिक संरचना अपाङ्गतामैत्री र ज्येष्ठ नागरिकमैत्री बनाउनका लागि प्रथमिकता दिइनेछ ।
९. दुर्व्यवहार/बेचबिखनको जोखिममा परेका महिलाहरूको सुरक्षा र सुरक्षित बसोबासका लागि आवश्यक प्रबन्ध गरिनेछ ।
१०. महिला, दलित, जनजाति, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक लगायतको विकास निर्माण प्रक्रियामा सहभागिता प्रवर्द्धन गर्नुका साथै उनीहरूले महसुस हुने गरी सेवालाई पहुँचयोग्य बनाइनेछ ।

११. मनो-सामाजिक अपाङ्गता, बौद्धिक अपाङ्गता, अटिजम, हेमोफेलिया, सुस्त श्रवण, बहिरा, न्युन दृष्टियुक्त अपाङ्गता जस्ता प्रष्ट नदेखिने किसिमका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको पहिचान गरी रोकथाम, परामर्श तथा सिफारिस सहित एकिकृत सेवा उपलब्ध गराउन सहयोग गरिनेछ ।

१२. सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि विद्यालय शिक्षामा प्राविधिक तथा जीवन उपयोगी शिक्षाको लागि उचित बजेटको व्यवस्थापन गर्नुको साथै बालबालिकाहरूको अवस्था पहिचान गरी समावेशी शिक्षा र सुनाई सम्बन्धि अपाङ्गता भएका व्यक्तिको लागि विशेष शिक्षा प्रणालिको व्यवस्था र अपाङ्गता भएका परिवारका बाल बालिकाहरूलाई छात्रवृत्तिको व्यवस्था गरिनेछ ।

१३. अपाङ्गता उत्तरदायी बजेट प्रणालीको निर्माण र त्यसले अपेक्षा गरेका उपलब्धिहरूको प्रत्याभुत गर्ने कार्यमा सहजिकरण गराउने तथा बजेट तर्जुमाको समयदेखि नै कार्यक्रमहरूको अपाङ्गता समावेशी हुने गरी तर्जुमा ,कार्यान्वयन, अनुगमन गराउने कार्यलाई प्राथमिकता दिईनेछ ।

१४. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूले संचालन गरेका संघ संस्थाहरूलाई अपाङ्गता लक्षित बजेट अनुदान दिने व्यवस्था गरिनेछ र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको संवेनशिलतालाई मध्य नजर गरी अनुदानको कार्यक्रमहरू सबै वर्गको सवाललाई सम्बोधन हुने गरी व्यवस्थापन गरिनेछ ।

१५. स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को दफा ११ उपदफा (त) अनुसार अपाङ्गता भएको व्यक्तिहरूको खण्डीकृत तथ्यांकलाई व्यवस्थित गर्दै अभिमुखिकरण गर्न अनलाईन डाटा ईन्ट्री गर्नको लागि पहुँचयुक्त सफ्टवेयरको निर्माण तथा अध्यावधिक कार्यको लागि कार्यक्रम तथा बजेट विनियोजन गरि कार्यान्वयन गरिनेछ ।

सम्बन्धित पक्षले पाउने सेवाप्रतिको अवधारणा आदि मापदण्ड बनाई लै.स.सा.स.को अवस्था लेखाजोखा गर्ने प्रणालीलाई संस्थागत गरिनेछ ।

उद्देश्य ३: लै.स.सा.स. प्रवर्द्धन गर्न गाउँपालिकाको संस्थागत संरचना/संयन्त्र निर्माण तथा सुदृढीकरण गरि गाउँपालिकाको संस्थागत तथा व्यक्तिगत तहमा क्षमता अभिवृद्धि गर्नु ।

नीतिहरू :

क) लै.स.सा.स. प्रवर्द्धन गर्न पालिकाको संस्थागत संरचना/संयन्त्र निर्माण तथा सुदृढीकरण गरि संस्थागत तथा व्यक्तिगत तहमा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने नीति लिईनेछ ।

ख) गाउँपालिकाले आवश्यक कर्मचारीहरू नियुक्ति गर्दा प्रचलित कानून बमोजिम समावेशी सहभागीतालाई सुनिश्चित गर्न योग्यता पुगेका महिला तथा वञ्चितीकरणमा परेका, पारिएका र सिमान्तकृत समुदायलाई पनि प्राथमिकता दिई आकर्षित गर्न तत्काल संस्थागत प्रयास गरि उनीहरूको क्षमता वृद्धिमा लगानी गरि, थप अवसर दिई हरदम प्रोत्साहन गर्ने नीति लिईनेछ ।

ग) स्थानीयस्तरमा स्वास्थ्य, शिक्षा, कृषि, विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन आदि सम्बन्धि विभिन्न विषय विशेष तालिमहरू योजनाबद्ध तथा नतिजामुखी बनाई सञ्चालन गर्ने नीति लिईनेछ ।

घ) लै.स.सा.स.सम्बन्धी संचालन हुने सबै किसिमका तालिम, क्षमता विकास, सेमिनार, अवलोकन भ्रमण र छात्रवृत्ति आदिमा सहभागीहरूको छनौट लै.स.सा.स. मैत्री तथा समावेशी प्रकृतिको गराई नतिजामुखी बनाई संचालन गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।

ङ) स्थानीय जनता विशेष गरी लक्षित समुह तथा वञ्चितीकरणमा परेका समूहहरूको क्षमता विकास गरी यी वर्गहरूलाई स्थानीय तहको विकास प्रक्रियामा सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गरी समावेशी एवं सहभागीमुलक विकास प्रक्रियालाई संस्थागत गर्ने नीति लिईनेछ ।

च) लै.स.सा.स.सम्बन्धी विभिन्न तहहरूमा गठन हुने समिति, उप-समिति आदिमा पछाडि परेका/पारिएका महिला तथा वञ्चितीकरणमा पारिएका र सिमान्तकृत समुदायहरूबाट पनि प्रतिनिधित्व गरी उनीहरूको अर्थपूर्ण सहभागी गराउने नीति लिईनेछ । त्यसै गरी सम्पूर्ण किसिमका तालिम, क्षमता विकास, सेमिनार, अवलोकन भ्रमण र छात्रवृत्तिमा सहभागीहरूको छनौट लै.स.सा.स. मैत्री तथा समावेशी बनाई यसलाई नतिजामुखी बनाउने नीतिलाई अगिकार गरिनेछ ।

उद्देश्य ४: दिगो विकास र आर्थिक समृद्धिका लागि महिला लगायत सिमान्तकृत समूहहरूको लागि आर्थिक सशक्तिकरणका गतिविधिहरू सञ्चालन गर्नु ।

नीति: दिगो विकास र आर्थिक समृद्धिका लागि महिला लगायत सिमान्तकृत समूहहरूको लागि आर्थिक सशक्तिकरणका गतिविधिहरू प्राथमिकताका साथ सञ्चालन गर्ने नीति लिनेछ ।

कार्यक्रमहरू :

क) महिला लगायत सिमान्तकृत समूहहरूको व्यवहारिक सिप तथा ज्ञानको अध्ययन गरी प्रवर्द्धन गर्ने ।

ख) पालिकाको योजनामा महिला लगायत सिमान्तकृत समूहहरूको उद्यमशिलता प्रवर्द्धन गर्ने खालका कार्यक्रम तथा आवश्यक बजेट विनियोजन गर्ने ।

ग) महिला लगायत सिमान्तकृत समूहहरूलाई आर्थिक रूपमा सशक्त र स्वतन्त्र बनाउन आर्थिक सशक्तिकरणका कार्यक्रमहरू सञ्चालनका लागि कार्ययोजना तथा बजेट विनियोजन गर्ने ।

घ) महिला लगायत सिमान्तकृत समूहहरूलाई व्यवसाय सञ्चालन, बैंकिंग तथा वित्तिय कारोबार सम्बन्धी शिक्षा प्रदान गर्नुका साथै आधारभूत कानूनी क्षमता विकास गर्ने ।

ङ) उद्यमि महिला लगायत सिमान्तकृत समूह तथा लैंगिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक आदि द्वारा उत्पादित सामग्रीहरूको बजारीकरणका लागि सहयोग गर्ने ।

च) अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको आर्थिक सशक्तिकरणका लागि अपाङ्गता लक्षित कार्यक्रमहरूको निर्माण गरि कार्यान्वयन गरिनेछ ।

छ) वैदेशिक रोजगारीमा गएका परिवारका महिला सदस्यहरू, वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएर आएका महिलाहरूको सीप, ज्ञान र आम्दानीलाई व्यवस्थित र पुनर्उत्पादनमूलक बनाउने ।

ज) अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको क्षमता र सीपको पहिचान गरी उनीहरूले उत्पादन गरेको सामग्रीको बजारीकरण व्यवस्थापनमा सहयोग गर्ने ।

झ) सामाजिक लैंगिक भूमिका रूपान्तरण गर्ने खालका आर्थिक उपार्जनसँग महिलालाई जोड्न आवश्यक व्यवसायिक ज्ञान तथा सिप प्रदान गर्ने ।

ञ) स्वरोजगार, रोजगारी र उद्यमशिलताको एकिकृत कार्यक्रमका माध्यमबाट महिला लगायत सिमान्तकृत समूहहरूको आर्थिक सशक्तिकरण गर्दै उनीहरूको गरिबी न्युनिकरण गर्ने ।

ट) अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको स्वरोजगारको लागि राज्यबाट अनुदान रकम र बैंकको सामाजिक उत्तरदायीत्व नीति अनुसार सहुलीयत ब्याज ऋण उपलब्ध गराई उनीहरूको आर्थिक सशक्तिकरण गर्न पहल गर्ने ।

ठ) गाउँपालिकाको कृषि अनुदानहरू र कृषि कार्यक्रम तथा यसबारे दिईने तालिमहरूमा अपाङ्गता समावेशिकरण गरी अपाङ्गता भएको कृषकहरूलाई प्रोत्साहन गरि उनीहरूको आर्थिक सशक्तिकरण गर्न पहल गर्ने ।

उद्देश्य ५: विपद तथा महामारी व्यवस्थापन गर्न कार्ययोजना तयार गरि कार्यान्वयन गर्ने र सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमको प्रभावकारितामा अभिवृद्धि गर्नु ।

नीति: सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम अन्तर्गत गाउँपालिका बाट दिने सेवालाई प्रभावकारी बनाउनको साथै विपद तथा महामारीका समयमा आउने सबै समस्याहरूको प्रभावकारी सम्बोधन गर्न प्राथमिकताका साथ काम दिने नीति लिनेछ ।

कार्यक्रमहरू :

१. सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम अन्तर्गत ज्येष्ठ नागरिक, एकल महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, लैंगिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक आदिलाई प्रदान गर्दै आएको सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरणलाई थप प्रभावकारी बनाइनेछ ।

२. सामाजिक सुरक्षा सेवा प्राप्त गर्ने व्यक्तिहरूको प्रभावकारी तथ्याङ्क संकलन तथा व्यवस्थापन गरिनेछ ।

३. सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमको कार्यान्वयनको प्रभावकारी अनुगमनको व्यवस्था मिलाइनेछ ।

४. सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम अन्तर्गत गाउँपालिका बाट प्रवाह गरिने सम्पूर्ण सेवाहरूलाई थप प्रभावकारिता बनाईनेछ ।

५. बेरोजगार अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू र अति अशक्त तथा पूर्ण अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि नियम-कानून अनुसार सामाजिक सुरक्षा भत्ताको व्यवस्था गरिनेछ ।

६. ज्येष्ठ नागरिक, दीर्घ-रोगी तथा अपाङ्गता भएका व्यक्ति आदिको सम्मान र सुरक्षाका लागि पारिवारिक संरक्षणमा जोड दिइनेछ ।

७. विपद तथा महामारीका समयमा हुने विभेद तथा सबै खालका सवाल तथा समस्याहरूको सम्बोधनका लागि नीति तथा कार्ययोजना तयार गरि कार्यान्वयन गरिनेछ ।

उद्देश्य ६ : समाजमा विद्यमान लैंगिक, सामाजिक, संस्कृतिक आदि संग सम्बन्धित नकारात्मक मूल्य, मान्यता, संस्कार र ब्यवहारमा परिवर्तन ल्याउन सहयोग गर्नु ।

नीति: समाजमा विद्यमान लैंगिक, सामाजिक, संस्कृतिक आदि संग सम्बन्धित नकारात्मक मूल्य, मान्यता, संस्कार र ब्यवहारमा परिवर्तन ल्याउन प्राथमिकता दिने नीति लिनेछ ।

कार्यक्रमहरू :

१. लैंगिक रूपमा रहेका समाजका असमान तथा विभेदकारी सामाजिक मूल्य-मान्यता, धारणा तथा व्यवहारहरू परिवर्तन गर्नका लागि प्रभावकारी तथा प्रमाणमा आधारित कार्यक्रमहरूको बिकास गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

२. छुवाछुत, सामाजिक कुरीति, अन्धविश्वास, बाल श्रम, लैंगिक हिंसा, बाल विवाह, बहु-विवाह, दाहिजो, बोक्सी जस्ता अमानवीय प्रथा आदिको रोकथामको लागि कार्य-योजना तथा कार्यक्रम बनाई लागु गरिनेछ ।

३. समाजमा रहेको विभेदकारी सामाजिक मूल्य-मान्यता र व्यवहारहरूलाई परिवर्तन गर्ने खालका जनचेतनामूलक क्रियाकलाप तथा अभियानहरू सञ्चालन गरिनेछ ।

४. सरकारी पदाधिकारी, कानून पालन गर्ने गराउने निकायहरू, धार्मिक एवं सामुदायिक नेताहरू र सर्व-साधारण जनताहरूलाई लैंगिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, लैंगिक पहिचान तथा अभिव्यक्ति, लैंगिक विशेषताहरूको आधारमा हुने विभेद र घरेलु हिंसा आदिको बारेमा सचेतना, घरेलु तथा यौन हिंसा विरुद्ध परिणाममा आधारित तालिमहरू उपलब्ध गराउने ।

५. लैंगिक तथा घरेलु हिंसा अन्त्यको लागि बहस, पैरवी तथा चेतनामूलक अभियान चलाई सूचना संचारमा महिला लगायत अन्य सिमान्तकृत समूहहरूको सहभागिता र पहुँच वृद्धि गर्ने कार्यक्रम संचालन गर्ने ।

६. गाउँपालिका भित्र कार्यरत महिला संजाल, लैंगिक निगरानी समूह, महिला सहकारी संस्था, महिला तथा सिमान्तकृत वर्ग आदिले नेतृत्व गरेका सामाजिक र सामुदायिक संघ-संस्था गठन, सबलिकरण तथा बिस्तारमा सहयोग गर्ने ।

७. महिला तथा बालबालिकाहरु बिरुद्ध हुने हिंसा, हानीकारक एवं विभेदकारी अभ्यासहरुको अन्त्य लगायतका लैंगिक अन्तरहरु सम्बोधनका लागि र अति सिमान्तकृत समुदायका महिलाहरुका सवाल सम्बोधनका लागि आर्थिक सहयोग गर्ने ।

८. हिंसा प्रभावित अपाङ्गता भएका महिला तथा बालिकाहरुको न्यायमा पहुँच, उद्धार र पुनर्स्थापनाको लागि आवश्यक संयन्त्रको विकास गर्न सहयोग गर्ने ।

९. सबै वडामा समान कामको लागि समान ज्यालाको सुनिश्चितता गर्न जनचेतनामूलक कार्यक्रम तथा अभियानहरु सञ्चालन गर्ने ।

८. कानुनी व्यवस्था

लैङ्गिक असमानता, सामाजिक बहिष्करण, भौगोलिक विभेदले जकडिएको समाजलाई समतामूलक ढंगबाट निर्माण गर्ने उद्देश्य नेपालको संविधान २०७२ ले लिएको छ । यस संविधानमा सबै नागरिकलाई कानूनको दृष्टिमा समानताको हक प्रदान गर्दै कसैलाई उत्पत्ति, धर्म, वर्ण, जात, जाति, लिङ्ग, शारीरिक अवस्था, अपाङ्गता, स्वास्थ्य स्थिति, वैवाहिक स्थिति, गर्भावस्था, आर्थिक अवस्था, भाषा वा क्षेत्र, वैचारिक आस्था वा अन्य कुनै आधारमा भेदभाव नगरिने भनेर प्रष्ट रूपमा लेखिएको छ । यसै तथ्यलाई आत्मसाथ गरी नेपालको सन्दर्भमा लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणको मुद्दालाई बहुआयामिक मानी सबै सरकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रहरुमा अनिवार्य पालना गर्नुपर्ने कानुनी व्यवस्था रहेको छ । अतः लैङ्गिक सामानता र सामाजिक समावेशीकरण नीति कार्यान्वयन गर्नका लागि तत्कालित स्थानीय बिकास मन्त्रालयले लैङ्गिक सामानता र सामाजिक समावेशीकरण नीति, २०६६ तर्जुमा गरेको थियो ।

तथापी यसको कार्यान्वयन र जनस्तरमा यसप्रतिको चिन्तन अझै कमजोर रहेको पाइएकोले राष्ट्रिय ऐन तथा नियमहरु र अन्तराष्ट्रिय महासन्धी र अभ्यासहरुको आधारमा लैङ्गिक सामानता र सामाजिक समावेशीकरण अभियानमा व्यापकता ल्याउने प्रयास भईरहेको छ । यसलाई स्थानीय तहहरुबाटै कार्यान्वयन गर्ने पहल सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय प्रशासन मन्त्रालयले समेत गरेको छ । लैङ्गिक सामानता र सामाजिक समावेशीकरण नीति तथा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी ढंगबाट सञ्चालन गर्न लैङ्गिक सामानता र सामाजिक समावेशीकरण नीति २०६६, स्थानीय तह लैङ्गिक सामानता र सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण कार्यविधि, २०७६ नमूना कानून र सामाजिक समावेशीरण नीति, २०७६ समेत कार्यान्वयनमा ल्याई सोही अनुरूप स्थानीय तहहरुलाई गर्न र गराउन सहजिकरण गरिरहेको छ । बदलिदो राजनीतिक परिस्थिति र संबैधानिक व्यवस्था अनुरूप भगवतीमाई गाउँपालिकाको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमहरुले लैङ्गिक सामानता र सामाजिक समावेशीकरणलाई प्रबर्द्धन गर्दै जाने रणनीति तथा कार्यक्रमहरु तर्जुमा गर्ने अभ्यास, गाउँपालिकाले ऐन, नियम र कार्यविधि तथा मापदण्ड तर्जुमा गर्दा लैङ्गिक

सामानता र सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी सम्बेदनशिल भएर बनाउने प्रयास, वार्षिक योजना तर्जुमा गर्दा लैङ्गिक सामानता र समावेशी सहभागितालाई जोड दिँदै योजना तथा कार्यक्रमहरु तर्जुमा गरिनेछ ।

९. संस्थागत व्यवस्था

लैङ्गिक सामानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीतिको कार्यान्वयन समिति यस नीतिमा भएका प्रावधानलाई स्थानीय तहमा कार्यान्वयन तथा अनुगमन गर्ने कार्यका साथै सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले निर्दिष्ट गरेको नीति अनुरूप सामाजिक समावेशीकरणको कार्यलाई प्रभावकारीरूपमा कार्यान्वयन गर्न

क) यस गाउँपालिका स्तरमा देहाय बमोजिमको लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति कार्यान्वयन समिति रहने छ ।

गाउँपालिका अध्यक्ष	संयोजक
गाउँपालिका उपाध्यक्ष	सदस्य
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सदस्य
सामाजिक बिकास शाखा प्रमुख	सदस्य
सामाजिक विकास समिति संयोजक	सदस्य
कार्यपालिका सदस्यहरु मध्येबाट २ जना महिला सहित संयोजकले तोकेको १ जना गरी तीन जना	सदस्य
सामुदायिक संघ सस्था मध्येबाट समावेशी प्रतिनिधित्व हुने गरी संयोजकले तोकेको तीन जना	सदस्य
महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण एकाइ प्रमुख	सदस्य सचिव

ख) गाउँपालिकाका प्रत्येक वडा स्तरमा देहाय बमोजिमको लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति कार्यान्वयन समिति रहने छ ।

क) वडा अध्यक्ष	संयोजक
ख) वडा सदस्य महिला, दलित र पिछडा वर्गबाट ३ जना	सदस्य
ग) वडा सचिव	सदस्य सचिव

समितिको काम कर्तव्य र अधिकार:

१. लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई गाउँपालिकाको विकास कार्यक्रममा मुलप्रवाहीकरण गर्ने।
२. सामाजिक समावेशीकरणको कार्यलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न नेतृत्वदायी भुमिका निभाउने ।
३. लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति अनुरूप लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यविधि तयार गरि कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।
४. नीति कार्यान्वयन गर्न आफ्नो जिम्मेवारी वहन गर्ने र अन्य निकाय तथा कार्यालय संग कार्यगत समन्वय कायम गर्ने ।
५. नीति कार्यान्वयन सम्बन्धी अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गर्ने गराउने ।
६. महिला, बालबालिका लगायत वन्चितीकरणमा परेका समुदायको वर्गिकृत तथाङ्क संकलन एवं विश्लेषण गर्ने ।

७. आवधिक, वार्षिक, योजना तर्जुमा कार्यान्वयन वजेट बाँडफाँट खर्चको लेखाजोखा, अनुगमन तथा मुल्यांकन प्रणाली सामाजिक समावेशीकरणमैत्री भए नभएको विश्लेषण गर्ने र सामाजिक समावेशीकरण उत्तरदायी बनाउन नियमितरूपमा सम्बन्धीत निकायलाई सुझाव दिने ।
८. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धि क्षमता अभिवृद्धि योजना तयार गरी क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम संचालन गर्ने र गराउने ।
९. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि सरोकारवाला र अधिकारमुखी संघसंस्थाहरु सँग समन्वय र सहकार्य गर्ने र गराउने ।
१०. सामाजिक समावेशीकरण नीति कार्यान्वयन गर्ने क्रममा आउन सक्ने सम्भावित जोखिमहरुको समाधान गर्न आवश्यक ब्यवस्था गर्ने ।
११. यी माथि उल्लेखित कार्यहरु गर्न कार्य योजना र बजेट सहित योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने र गराउने । गाउँपालिका स्तरीय समितिको बैठक सामान्यतया प्रत्येक चौमासीक रूपमा बस्ने छ । आवश्यकता अनुसार समितिको बैठक जुनसुकै बेला पनि बस्न सक्ने छ ।

१०. समन्वय, सहकार्य, सहजीकरण र साझेदारी

यस नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि विभिन्न सरकारी एवं विकास साझेदार संस्थाहरु, अन्तराष्ट्रिय गै.स.स., गै.स.स., नागरिक समाज, संचार क्षेत्र, निजी क्षेत्र, सामुदायिक समूहहरु तथा नागरिकहरु बीच साझेदारी, समन्वय, सहकार्य, सहजीकरण तथा साझेदारी गरिनेछ :

११. सम्भावित जोखिमहरु र जोखिम न्युनिकरण गर्ने उपायहरु:

यस नीतिको कार्यान्वयन गर्ने काम बहुपक्षिय सरोकारको विषय भएकाले यसको सफल एवं प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न लाई निम्न जोखिम वा अवरोध आउन सक्छ जसको निराकरणका लागि देहाय बमोजिमको उपायहरु अवलम्बन गरिनेछ :

सम्भावित जोखिमहरु

१. दक्ष जनशक्ति तथा वित्तिय श्रोतको अभाव ।
२. नीति कार्यान्वयनमा राजनीतिक इच्छा शक्ति कम हुनु ।
३. सरोकारवालाहरुमा साझा बुझाईमा एकरूपता नहुने हुनाले नीति कार्यान्वयनमा असहयोग र प्रतिरोध हुन सक्ने सम्भावना ।
४. लै.स.सा.स.को विषय प्राथमिकतामा पर्न नसक्ने ।
५. नीतिले सामाजिक वा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएका महिला, सिमान्तकृत वर्ग तथा समूहलाई मात्र प्राथमिकतामा राख्छ भन्ने भ्रमपूर्ण बुझाईका कारण यो नीति कार्यान्वयनमा गतिरोध उत्पन्न हुनु ।
६. नीतिको कार्यान्वयन तथा अनुगमन सही ढंगबाट नहुनु ।
७. लै.स.सा.स.को लाभ र अवसरमा लक्षित वर्ग र समुदायको पहुँच स्थापित नहुनु ।

जोखिम न्युनिकरण गर्ने उपायहरू

१. हरेक वर्ष बन्ने नीति, योजना तथा बजेटमा यो नीति कार्यान्वयन गर्न आवश्यक जनशक्ति तथा वित्तीय श्रोतको प्राथमिकताका साथ व्यवस्था गर्ने ।
२. सबै सरोकारवालाहरूसंग सहकार्य तथा समन्वय कायम राखी राजनीतिक स्वार्थ भन्दा माथि उठी समावेशी तथा सहभागीमूलक विकास गर्न गराउन यो नीति लागु गर्ने ।
३. लै.स.सा.स. सम्बन्धि नेतृत्व तथा सरोकारवालाहरूको साझा बुझाईमा एकरूपता ल्याउन नतिजामुखी तालिम, गोष्ठी, अन्तर्क्रिया तथा छलफलको आयोजना गर्ने ।
४. लैससास मूलप्रवाहीकरणको कार्यमा गाउँपालिकाको नेतृत्व तथा सबै सरोकारवाला संघ-संस्था तथा व्यक्तिहरू लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण गर्ने कार्यमा बढीभन्दा बढी मात्रामा उत्प्रेरित एवं उत्साही भएर लागि रहने ।
५. बहु-पक्षीय सरोकारवालाहरू सँगको समन्वय तथा सहकार्य बढाउने ।
६. सबै सरोकारवालाहरूले नैतिक एवं कानुनी जिम्मेवारी लिने ।
७. लक्षित समुदायको पहिचान गर्ने सूचक निर्धारण र नक्सांकन गर्ने तथा लक्षित कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
८. नीतिको कार्यान्वयन के कस्तो भइरहेको छ, यसको लागि सबै सरोकारवालाहरूसंग नियमित छलफल, अन्तर्क्रिया र कार्यान्वयनको सिलसिलामा देखिएका समस्या/सवालहरूबारे नियमित समिक्षा तथा मूल्यांकन गरि अगाडी बढ्ने ।
९. नीति कार्यान्वयन समितीको नियमित बैठक व्यवस्था गर्ने ।

१२. नीतिको पुनरावलोकन तथा सुधार

यस नीतिको कार्यान्वयनको प्रभावकारीता, उपयुक्तता र उपादेयताको मुल्यांकन गरी नीतिमा समसामयीक पुनरावलोकन तथा परिमार्जन एवम् सुधार गरिने छ ।

१३. खारेजी तथा बचाउ

यस नीतिमा उल्लिखित कुराहरू प्रचलित कानून संग वाझिएमा बाझिएको हद सम्म सम्बन्धीत कानून बमोजिम नै हुने छ ।

प्रमाणिकरण मिति:

.....
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
भगवतीमाई गाउँपालिका, दैलेख
कर्णाली प्रदेश, नेपाल